

BIOLOGIYA - HAMMA UCHUN FAN*Ibragimova Shahlo**Shayxontohur tuman kasb – hunar maktabining**Biologiya fani o'qituvchisi*

Annotatsiya: Biologiya fanida o'qituvchilarning qo'llab quvvatlashi uchun ma'lumotlarni qisqa va tushuntiruvchi shaklda taqdim etishning yaxshi usuli hisoblanadi. Bu, ko'pgina tadqiqot ishlarida ko'rsatigan natijalarni va ularning ma'nolari hamda ahamiyatini to'g'ri tushuntirish uchun ishlatiladi

Kalit so'zlar: Biologiya, hujayra, ekologiya, texnologiya, tabiat, "fan va hayot", "ekologik xudbinligi", genetika, ekologiya, biotexnologiya.

Biologiya-bu tirik dunyoni va hayotiy jarayonlarning mexanizmlarini o'rganadigan qiziqarli va murakkab tadqiqot sohasi. Eng kichik hujayralardan tortib eng katta ekotizimlargacha biologiya keng mavzular va tadqiqot sohaslarini qamrab oladigan keng mavzudir.

Biologiyaning asosiy tushunchalaridan biri evolyutsiya g'oyasi bo'lib, u organizmlarning atrof-muhit bosimiga javoban vaqt o'tishi bilan qanday o'zgarishini tushuntiradi. Charlz Darvinning tabiiy tanlanish nazariyasi evolyutsion biologiyaning asosi bo'lib qolmoqda va foydali xususiyatlar avloddan avlodga qanday o'tishini tasvirlaydi.

Biologiyaning yana bir muhim sohasi genetika bo'lib, u genetik ma'lumotlarning avloddan avlodga qanday uzatilishini va organizmlarning xususiyatlari va xususiyatlariga qanday ta'sir qilishini ko'rib chiqadi. Genetikani o'rganish genlarni tahrirlash va shaxsiylashtirilgan tibbiyot kabi sohalarda kashfiyotlarga olib keldi.

Hujayra biologiyasi hayotning asosiy birligi-hujayrani o'rganadigan biologiyaning yana bir muhim sohasidir. Hujayra biologiyasi hujayralarning tuzilishi va funksiyasini, shu jumladan ularning bir-biri bilan qanday aloqa qilishini va ichki va tashqi ogohlantirishlarga qanday javob berishini o'rganadi.

Ekologiya biologiyaning yana bir muhim sohasi bo'lib, organizmlarning bir-biri va atrof-muhit bilan o'zaro ta'sirini o'rganadi. Ekologlar alohida turlardan tortib butun ekotizimlargacha hamma narsani o'rganadilar, turli organizmlar va ularning atrof-muhit o'rtasidagi murakkab munosabatlarni o'rganadilar.

So'nggi yillarda biotexnologiya biologiya va texnologiya tamoyillarini birlashtirib, tirik tizimlarni tushunish va manipulyatsiya qilishning yangi usullarini ishlab chiqish uchun tez rivojlanayotgan biologiya sohasi sifatida paydo bo'ldi. Biotexnologiya genetik muhandislik, biofarmatsevtika va sintetik biologiya kabi sohalarda yangi kashfiyotlarga olib keldi.

Tabiat bilan munosabatlarda axloqiy tamoyillarga rioya qilish insoniyatning eng muhim vazifalaridan biridir

Turli mutaxassisliklar olimlari fikr almashdilar, maktablarda va oliy o'quv yurtlarida yangi ta'lim tizimlarini rivojlantirishning umumiy yo'llarini izladilar, 20-asr oxirida biologiya muammolarini muhokama qildilar. Nashr etilgan materiallar o'quvchilarni ushbu konferentsiya ishtirokchilarining takliflari, farazlari, yutuqlari bilan tanishtiradi. Biologiya fanlari nomzodi E. Kalikinskaya, "fan va hayot" jurnalining maxsus muxbiri.

Konferentsiya emblemasi ulkan dunyoda turgan odamning kichkina figurasi edi. Bu tasvir biotsentrizm deb nomlangan yangi falsafiy ta'limotning mohiyatini ifodalaydi. Uning tarafdorlarining fikriga ko'ra, inson sayyoradagi tirik mavjudotlarning buyuk xilma - xilligining faqat bir qismidir.

Bu fikr insoniyatning eng yaxshi onglari tomonidan ishlab chiqilgan. XVI asr frantsuz faylasufi M. Montaigne shunday yozgan: "odam bo'lsin ... u menga o'z aql-zakovati bilan isbotlaydiki, u o'ziga tegishli bo'lgan boshqa mavjudotlarga nisbatan katta afzalliklarga ega. Bu osmonning ajoyib harakati, uning boshi ustida aylanib yurgan ulug'vor nurdan oqib tushayotgan bu abadiy nur, cheksiz dengizning dahshatli shovqini - bularning barchasi yaratilgan va ko'p asrlar davomida faqat u uchun, uning qulayligi va xizmatida bo'lganiga kim ishontirdi? Bu buyuk koinotda faqat o'zi Yaratuvchisiga hamdu sanolar aytib, Koinotning paydo bo'lishi va tartibidan xabardor bo'lishi mumkinligiga ishonib, o'ziga tegishli bo'lgan ustunlik nimaga asoslanadi? ... U bizga bu murakkab va buyuk mas'uliyat Yuklangan maktublarni ko'rsatsin."

Zamonaviy inson dunyodagi ustunligini cheksiz tasdiqlaydi. U tabiatni qayta tiklashga kirishadi va uning qonunlariga aralashadi - daryolarning burilishidan tortib turlarning genetik asoslarini o'zgartirishgacha, atomning bo'linishigacha.

Zamonaviy ekologiya ikkita tushunchani - "inson" va "uning atrof-muhitini" ajratishga asoslangan. Shunday qilib, dastlab inson o'zining yashash muhitiga qarama-qarshi bo'lib, u o'zini tabiatning bir qismi bo'lsa, albatta, maxsus qonunlar yozilgan deb hisoblashga odatlangan.

"Biologiya, gumanitar fanlar va ta'lim" konferensiyasiga raislik qilgan professor M. V. Gusevning fikricha, bunday nuqtai nazar kamsitishning turli shakllariga olib keladi: agar millat uni tan olsa, natsizmga, irq irqchilikka. Natsizm va irqchilik insoniyat tomonidan qoralanadi va rivojlanishning o'lik yo'llari sifatida rad etiladi, ammo antropotsentrizm - inson manfaatlarini boshqalardan ustun tan olish - ko'plab odamlar ongida mavjud bo'lib qolmoqda.

Frantsuz professori F. Voraning fikricha, insonning "ekologik xudbinligi" ko'plab qadimiy tsivilizatsiyalarning o'limiga sabab bo'lgan, ammo insoniyat hech narsani o'rganmagan: bugungi kunda ham xuddi shu tamoyil barcha mamlakatlarning rivojlanishining asosidir. Darhaqiqat, har qanday davlatning rivojlanishining asosiy

maqsadi doimiy iqtisodiy o'sishdir. Bizning zamonamizning inson ongida bu deyarli odatiy holga aylandi-" farovon mamlakatlarda " yashash sharoitlari doimiy ravishda yaxshilanmoqda, ilmiy va texnologik taraqqiyot doimiy bo'lib, hamma uchun tobora ko'proq foyda keltirmoqda. Keling, ushbu sxemadan voz kechamiz va o'ylaymiz: bu mumkinmi? Ingliz faylasufi Boulding allaqachon bu savolga juda istehzoli javob bergan:"eksponensial o'sish cheksiz dunyoda cheksiz davom etishi mumkinligiga ishongan kishi g'ayritabiiy yoki iqtisodchi".

Shunday qilib, cheksiz o'sish g'ayritabiiy jarayondir. Tabiatda cheksiz o'sish o'smalar paydo bo'lishiga va butun organizmning o'limiga olib keladi. Hozir sayyorada shunga o'xshash narsa sodir bo'lmoqda. F. Voraning fikricha, jamiyat tobora ortib borayotgan qulaylik istagidan voz kechishi kerak - bu yo'l beqaror rivojlanishga olib keladi, bu ertami-kechmi tsivilizatsiyaning o'limiga olib keladi. Bunga yo'l qo'ymaslik uchun odamlar birinchi navbatda dunyoqarashini o'zgartirishlari kerak.

Umuman olganda, biologiya-bu yangi kashfiyotlar amalga oshirilishi bilan rivojlanishda va kengayishda davom etadigan ulkan va hayajonli tadqiqot sohasi. Genetika, ekologiya, hujayra biologiyasi yoki biotexnologiyaga qiziqasizmi, biologiya olamida har doim yangi va qiziqarli narsalarni o'rganish mumkin.

Foydalanilgan adabiyotlar ro'yxati:

1. Bilogiya 8.Toshkent-2019 B.Aminov, T.Tilovov, O.Movlonov
2. Bilogiya 9.Toshkent-2019 A.Zikriyayev, A.To'xtayev, I.Azimov, N.Sonin
3. Bilogiya 11.Toshkent-2018 A.G'ofurov, A.Abdukarimov, J.Tolipova va boshqalar..
4. www.Ziyonet.uz
5. www.arxiv.uz
6. www.aim.uz